

**SALGIN DÖNEMLERİNDE SİYASAL İKTİDAR:
VEBA GECELERİ'NDE İSTİSNA HÂLİ VE HEGEMONYA**

*POLITICAL POWER DURING EPIDEMICS:
STATE OF EXCEPTION AND HEGEMONY IN NIGHTS OF PLAGUE*

Fatıma ERTÜRK

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Dr. Arş. Gör., Ege Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, İzmir, Türkiye.

ORCID: 0000-0003-0756-782X

E-mail: fatima.erturk@ege.edu.tr

Geliş Tarihi/Submitted: 24.08.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 05.10.2025

Kaynak Gösterim / Citation:
Ertürk, Fatıma (2025). "Salgın
Dönemlerinde Siyasal İktidar:
Veba Gecelelerinde İstisna Hâli
ve Hegemonya", Yeni Türk
Edebiyatı Araştırmaları. 17/34,
139-158.

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.607>

Öz

Salgın gibi kriz dönemlerinde siyasal iktidar, hukuku askıya alarak egemenliğini yeniden kurar, baskı mekanizmalarını yönetim tekniğine dönüştürür ve meşruiyetini rızaya dayalı mekanizmalarla pekiştirir. Orhan Pamuk'un Veba Geceleleri romanı, salgın koşullarında ortaya çıkan bu siyasal ve toplumsal süreçleri konu edinir. Bugüne kadar roman üzerine yapılan çalışmalar; ulus inşası, tarihyazımı, anlatı teknikleri, ütopyadan distopyaya geçiş, ölüm kaygısı ve Doğu-Batı tartışmaları gibi başlıklara odaklanmıştır. Ancak romanın merkezindeki istisna hâli ile hegemonya etkileşimini birlikte ele alan bir çözümleme henüz yapılmamıştır. Bu makale söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla romanı Carl Schmitt ve Giorgio Agamben'in istisna hâli ile Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramları çerçevesinde nitel içerik analizi yöntemiyle incelemektedir. "İstisna Hâli ve Egemenlik" bölümünde romanda hukuk düzeninin askıya alınmasının iktidar ilişkilerini nasıl şekillendirdiği gösterilmektedir. "İstisna Hâlinde Şiddet ve Zor Kullanımı" bölümünde idam, tecrit ve askeri müdahalelerin olağanlaşma süreçleri incelenmektedir. "Hegemonya ve Rıza Üretimi" bölümünde ise ekonomik düzenlemeler ile dil ve tarih politikaları üzerinden yürütülen meşrulaştırma mekanizmaları değerlendirilmektedir. Elde edilen sonuçlar, romanda yöneticilerin kendi siyasi amaçları doğrultusunda hukuku askıya aldığını, şiddeti olağanlaştırdığını ve rızaya dayalı hegemonya ile bu düzeni sürdürülebilir kıldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Pamuk, *Veba Geceleleri*, Giorgio Agamben, istisna hâli, Antonio Gramsci, hegemonya.

Abstract

In times of crisis such as epidemics, political power suspends the rule of law to reestablish its dominance, transforms mechanisms of oppression into techniques of governance and reinforces its legitimacy through mechanisms based on consent. Orhan Pamuk's novel *Nights of Plague* deals with these political and social processes that emerge in times of epidemic. Studies conducted on the novel to date have focused on topics such as nation building, historiography, narrative techniques, the transition from utopia to dystopia, the fear of death and East-West debates. However no analysis has yet been conducted that simultaneously addresses the interaction between the state of exception and hegemony at the center of the novel. This article aims to fill this gap by examining the novel through a qualitative content analysis method within the framework of Carl Schmitt and Giorgio Agamben's concepts of the state of exception and Antonio Gramsci's concept of hegemony. The section "State of Exception and Sovereignty" shows how the suspension of the legal order in the novel shapes power relations. The section titled "Violence and Coercion in the State of Exception" examines the processes of normalization of executions, isolation and military interventions. The section titled "Hegemony and the Production of Consent" evaluates the mechanisms of legitimization carried out through economic regulations and language and history policies. The findings reveal that in the novel, the rulers suspend the law in pursuit of their own political goals, normalize violence and sustain this order through hegemony based on consent.

Keywords: Orhan Pamuk, *Nights of Plague*, Giorgio Agamben, state of exception, Antonio Gramsci, hegemony.

Extended Summary

This study examines Orhan Pamuk's novel *Nights of Plague* through Carl Schmitt's and Giorgio Agamben's concepts of "state of exception" and Antonio Gramsci's "hegemony" aiming to reveal the ways in which political power is constituted, sustained and legitimized in times of crisis. In the existing literature the work has been evaluated within the frameworks of nation-building, historiography, narrative techniques, the utopia–dystopia transformation, death anxiety and the East–West dichotomy. However there is no study that addresses the interaction between the state of exception and hegemony, which lies at the center of the novel, through its legal, political, and cultural dimensions. This research seeks to fill that gap, focusing on the following central question: Under the conditions of a state of exception in *Nights of Plague*, how is political power shaped and through which strategies is hegemony produced?

Accordingly the first section of the article entitled "State of Exception and Sovereignty" demonstrates that in the novel the plague functions not merely as a public health crisis but as a political opportunity enabling the suspension of law and the concentration of extraordinary powers in the hands of the administration. The epidemic, under the discourse of "temporary" measures, legitimizes stepping outside the legal order. Thus Schmitt's dictum "Sovereign is he who decides on the state of exception." finds a direct counterpart in the plot. Governor Sami Pasha's execution orders against political opponents his arbitrary detentions serve as concrete examples. What is particularly striking is that such practices are initially justified on grounds of maintaining public health and order, but these justifications soon give way to the desire for absolute power. For instance the execution of Ramiz, despite knowledge that he is not infected, corroborates Schmitt's view that the state of exception can be defined outside the norm yet within the legal order. Here the law itself is reshaped according to the logic of exception. As Agamben emphasizes the state of exception ceases to be a temporary mode of crisis management and becomes a permanent governing technique. In the novel this phenomenon occurs not only under Sami Pasha's rule but also after subsequent changes in power. Each new regime inherits the extraordinary powers of its predecessor and deploys them for its own political ends. This indicates that the state of exception takes root as a structural logic of power. On the island it generates a regime permeating all aspects of life. Quarantine measures function not only as public health precautions but also as tools for silencing opponents, controlling information and reorganizing social relations. In this regard Schmitt's definition of sovereignty and Agamben's thesis on the permanent state of exception operate jointly to explain how *Nights of Plague* depicts the reconstitution and perpetuation of political authority in times of crisis.

The second section "Violence and Coercion in the State of Exception" shows

that in the novel, the state of exception extends beyond the suspension of law to normalize both physical and symbolic violence, thereby consolidating political authority. Military interventions, though initially framed as protecting public health and ensuring order, soon evolve into techniques for directly establishing and maintaining sovereignty. Executions, arbitrary arrests and acts of torture correspond to Benjamin's concept of "law-preserving violence" a form of coercion employed to uphold the existing order. By contrast Kâmil's attempt to abolish Ottoman rule and establish the Republic of Minger aligns with Benjamin's notion of "law-making violence". The language and cultural policies implemented in Kâmil's new state serve as instruments of power-building, establishing the laws of a new order. The continuity of violence -persisting across changes of power- reinforces the idea that the state of exception is not a temporary practice activated in moments of crisis but a structural logic of governance.

The third section "Hegemony and the Production of Consent" addresses the simultaneous operation of coercion and consent mechanisms. According to Gramsci's theory of hegemony, the sustainability of power depends not only on coercion but also on the construction of social consent, which is produced through cultural, ideological, and economic means, thereby legitimizing political domination. Hegemony gains continuity through the interplay of the political society (coercive apparatuses) and civil society (consent-producing mechanisms). In this context economic policies such as the distribution of bread under the administrations of Sheikh Hamdullah and Nimetullah Efendi conceal coercion and bolster popular support. These material concessions mitigate social discontent and reinforce the legitimacy of the ruling power. Kâmil's actions during his effort to dismantle Ottoman rule and found the Republic of Minger are likewise examined through the lens of Gramsci's hegemony. Policies such as declaring Mingherese the official language, rewriting history, changing street names, commissioning the national anthem and independence-themed poetry and initiating encyclopedia and dictionary projects correspond to what Gramsci sees as the central process of making the dominant worldview the property of society. These measures are not mere symbolic gestures; in conjunction with Benjamin's "law-making violence". They lay the ideological foundations of a new politico-legal order. In doing so, power presents itself as a "natural" and "inevitable" social reality. The novel's narrator, Mina Mingerli, functions as an "organic intellectual" in the Gramscian sense, constructing the collective memory of the Minger nation and reproducing the official history and national narrative. This intellectual role underscores the critical function of cultural leadership and memory politics in the production of hegemony with Mina serving as the ideological carrier of the new order.

In light of these analyses the article demonstrates that in *Nights of Plague* the

epidemic becomes not merely a health crisis but a political laboratory enabling the suspension of law, the institutionalization of violence and the production of cultural hegemony. Even though governments change, the state of exception evolves into a permanent mode of governance; violence becomes a normalized instrument and consent, produced through economic and cultural policies, sustains the existing order. The novel makes visible on a literary plane the interplay between crisis management, the state of exception and hegemony, offering a framework for analyzing power practices in which law, politics, and culture are deeply intertwined.

Giriş

Salgınlar, tarih boyunca sağlık alanında krizler yaratmakla birlikte siyasal ve toplumsal yapılarda da köklü dönüşümlere yol açmıştır. Bu tür kriz dönemleri, iktidarların hukuku askıya aldığı ve yönetimin olağanüstü yetkilerle donandığı istisna hâlini görünür kılar. Başlangıçta geçici bir kriz yönetimi olarak ortaya çıkan istisna hâli, zamanla kalıcı bir yönetim tekniğine dönüşür. Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* romanı da Minger Adası'nda yaşanan veba salgınına merkeze alarak hukukun askıya alınması, şiddetin olağanlaşması ve hegemonya üretimi üzerinden iktidar biçimlerini konu edinir. Eser, salgın ortamında uygulanan karantina tedbirleri, siyasal otorite mücadeleleri ve ulus inşası süreçlerini bir arada sunmasıyla hem edebiyat hem de siyaset kuramı açısından zengin bir inceleme alanı oluşturur.

Roman, 1900–1901 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı hayalî Minger Adası'nda ortaya çıkan veba salgını etrafında gelişen olayları anlatır. Anlatıcı Mina Mingerli hem bir tarihçi hem de romanın anlatıcısı olarak olayları aktarır. Olaylar, II. Abdülhamid'in adadaki salgın söylentilerini doğrulamak amacıyla Doktor Bonkowski Paşa'yı görevlendirmesiyle başlar. Ancak Minger'in valisi Sami Paşa, salgını resmî olarak kabul etmek istemez çünkü büyük devletlerin bu durumu Osmanlı'nın egemenliğini zayıflatmak için kullanmasından çekinir. Salgının yayılması ve Bonkowski Paşa'nın kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülmesi üzerine II. Abdülhamid, Doktor Nuri'yi adaya gönderir. Doktor Nuri ile birlikte Pakize Sultan ve karantina uygulamalarını denetlemekle görevli Kolağası Kâmil de adaya gelir.

Vali Sami Paşa, salgını kontrol altına alma gerekçesiyle muhalifleri tutuklatır. Ramiz'le yaşanan gerilim sürerken Kolağası Kâmil postaneyi basar. Kısa süre içinde yönetimi devralan Kâmil, Minger Cumhuriyeti'ni ilan eder. Ancak Kâmil'in salgına yenik düşmesiyle iktidar, tekke mensuplarına geçer. Şeyh Hamdullah döneminde karantina kurallarının kaldırılması, salgının yeniden yayılmasına yol açar. Şeyhin ölümünün ardından yönetimi devralan Pakize Sultan ve Doktor Nuri, karantina tedbirlerini yeniden uygulayarak hastalığı kontrol altına alır. Romanın sonunda ise asıl gücün Mazhar Efendi'nin elinde olduğu anlaşılır.

Roman, Mina Mingerli'nin yıllar sonra Fransa'da Pakize Sultan'ı ziyaret etmesiyle son bulur. Olay örgüsü boyunca salgın hem sağlık krizi hem de siyasal iktidar mücadelelerinin zemini olarak kurgulanır.

Mevcut akademik literatürde *Veba Geceleri*, dört ana tematik eksenle ele alınmıştır. Anlatı yapısı ve edebî tür bağlamında Jale Parla (6), romanı modern-epik bir anlatı olarak değerlendirmiş; Enser Yılmaz (40), romanda anlatıcı işlevlerini; Erke Kesova (19), üstkurmaca tekniğini; Mustafa Karabulut (145) ile Ferhat Karasu (54) ise ölüm kaygısı ve ütopya-distopya temalarını tartışmıştır. Kavramsal ve felsefi okumalar kapsamında Fatih Altuğ (31) mesafe, topluluk ve bağımsızlık kavramlarını ele almış; Kurtuluş Cengiz ile Özgür Emrah Gürel (118) ise modernlik ve doğu-batı sorunu ekseninde çözümleme yapmıştır. Tarih odaklı çalışmalarda Ulaş Bingöl ile Enser Yılmaz (45), tarih ve kurgu ilişkisini; Edhem Eldem (59), romanın tarihyazımı boyutunu; Belgin Tarhan (62), ulus inşası ve tarihyazımı çerçevesini; Kadir Dede ile Bayram Koca (77) ise millet kurgusunu değerlendirmiştir. Siyasal ve toplumsal temalar açısından Bilgin Güngör (102), eseri siyasi alegori olarak yorumlamış; Erkan Irmak (88) ise romanda güç mücadeleleri ve taht oyunlarını incelemiştir.

Bu çalışmalar, romanın farklı yönlerini ortaya koymakla birlikte romanın merkezinde yer alan istisna hâli ile hegemonya arasındaki ilişkiyi ele alan bir inceleme henüz yapılmamıştır. Söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla bu makale şu soruya odaklanmaktadır: *Veba Geceleri* romanında istisna hâli koşullarında siyasal iktidar nasıl biçimlenmekte ve hegemonya hangi stratejilerle üretilmektedir? Bu doğrultuda roman Carl Schmitt ile Giorgio Agamben'in istisna hâli kavramı ve Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Dolayısıyla bu makale, *Veba Geceleri* bağlamında kriz dönemlerinde devlet ve toplum ilişkilerinin nasıl yeniden yapılandığını, iktidarın meşruiyet stratejilerinin hangi araçlarla kurulduğunu ve hegemonya üretim süreçlerinin romanda nasıl işlediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

İstisna Hâli ve Egemenlik

"İstisna hâli" kavramı en genel tanımıyla kriz dönemlerinde siyasi düzenin yeniden sağlanması amacıyla hukukun askıya alınmasıdır (Agamben 10). Bu kavramın geçmişi, Roma hukukundaki *iustitium* uygulamasına kadar uzanır. *Iustitium* tıpkı istisna hâlinde olduğu gibi hukukun geçici olarak durdurulmasını ifade eder (Agamben 58). Roma hukukundan itibaren varlığını sürdüren bu kavram, 1885'te Theodor Reinach tarafından "istisna hâli" ifadesiyle tanımlanmış, onun yayımladığı *İstisna Hâli Üzerine: Tarihsel ve Hukuki İnceleme* adlı eser, ilerleyen dönemde Carl Schmitt, Walter Benjamin ve Giorgio Agamben (11) gibi düşünürlerin başvuru kaynağı olmuştur. Schmitt'in *Siyasi İlahiyat* kitabının Türkçe çevirisinde bu kavram "olağanüstü hâl" olarak yer alsa da burada kastedilen anlam, makede ele alınan istisna hâlidir.

Carl Schmitt, hukuk normlarının ancak toplumsal düzenin görece homojen olduğu koşullarda uygulanabileceğini; kaos ya da istisna koşullarında ise bu normların yürütülemeyeceğini savunur. Ona göre hukukun işleyemeyeceği kadar olağandışı bir durumda, yasal düzeni normal idari ve yargı kanalları üzerinden sürdürmeye çalışmak hem öngörülemez sonuçlar doğurur hem de acil durumu sona erdirecek etkili önlemlerin alınmasını engeller. Bu nedenle bir devletin, koşulların olağandışılığı gerekçesiyle kendi hukukunu askıya alma kararı verebilmesi gerekir. Buradan hareketle Schmitt'in ünlü tanımı ortaya çıkar: Egemen, olağanüstü hâle karar verendir. Yasal normlardan ziyade egemenin kararlarına dayanan bu anlayışta hukukun uygulanabilirliği, yasal normlardan ziyade egemenin sağladığı duruma bağlıdır. Dolayısıyla hukukun askıya alınması için pozitif hukuki bir dayanak aranmaz; esas belirleyici olan bu kararı alabilecek otoritenin varlığıdır. Bu yaklaşımda olağanüstü hâl, sıkıyönetim gibi dar bir bağlama indirgenmez; egemenin karar verici gücü üzerinden geniş bir çerçevede değerlendirilir (Schmitt, Siyasal İlahiyat 13; Vinx).

Walter Benjamin modern toplumlarda olağanüstü hâlin bir istisna değil, kural hâline geldiğini vurgular. Benjamin mevcut iktidarların ilan ettiği olağanüstü hâli eleştirirken bunun karşısında gerçek bir olağanüstü hâlin yaratılması gerektiğini savunur. Bu, tarihin ezilenler lehine kırılmasını sağlayacak bir müdahale fikridir. Benjamin, istisna hâlini mevcut düzenin baskıcı şiddetiyle sınırlı görmez; onu devrimci-politik bir imkânın da kapısı olarak düşünür. Bu çerçevede Benjamin, anayasal düzeni zorlayan somut durumları *Gewalt* kavramı üzerinden de inceler. Almancada *Gewalt* yalnızca şiddeti değil, aynı zamanda iktidar ve güç anlamlarını da içerir (Benjamin, Tarih Kavramı Üzerine 47; Rokem 44). Günümüz tartışmalarında ise Giorgio Agamben (103), *İstisna Hâli* adlı kitabında Benjamin'in görüşlerini sürdürerek içinde yaşadığımız çağda istisna hâlinin artık istisna olmaktan çıkıp kural hâline geldiğini ileri sürer. Amerika'nın Irak'ı işgalinin ardından yayımlanan bu çalışmasında Agamben, istisna hâlinin hukuk düzenine dönmenin artık mümkün olmadığını vurgular. Bu bakış açısına göre istisna hâli, geçici bir kriz yönetim aracından ziyade modern iktidar biçimlerinin kalıcı bir yönetim tekniğine dönüşmüştür.

Bu teorik çerçeve, Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* romanındaki kriz ortamını anlamak açısından elverişlidir. Zira romanda veba salgınıyla birlikte oluşan kaotik atmosfer, hukukun askıya alınmasına ve siyasi iktidarın olağanüstü yetkilerle hareket etmesine zemin hazırlar. Anlatıcı, Minger Adası'ndaki bu ortamı "veba anarşisi" olarak nitelendirir (Pamuk 435). Devletin varlığını hukuki normların üzerinde konumlandıran anlayış, romanda yaşam hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerin askıya alınmasıyla somutlaşır (Schmitt, Siyasal İlahiyat 19). Bu noktada istisna hâlinin hukukun askıya alınmasıyla birlikte yönetim stratejisi olarak nasıl kurgulandığı önem kazanır. Kriz koşulları çoğu zaman yalnızca mevcut tehlikenin sonucu değil, iktidarın bilinçli olarak sürdürdüğü

veya derinleştirdiği bir durum olarak da ortaya çıkar. Böylece istisna hâli, hukuki bir durum olmanın ötesine geçerek siyasetin en etkili araçlarından biri hâline gelir. Nitekim romanda uygulanan veba önlemleri, salgının yayılmasını durdurma amacının ötesine geçerek iktidarın yetki alanını genişleten siyasi araçlara dönüşür. Bu bağlamda mekânsal çerçeveleme olarak adlandırılan hasta bedenlerin ve potansiyel bulaş alanlarının tecrit edilmesi, biyopolitik iktidarın etkisini ve denetim kapasitesini artırır. Böylece *Veba Geceleri*'nde salgın, Minger Adası'nı kısıtlanmışlığın mekânı hâline getirerek 17. yüzyılın veba kentlerinde olduğu gibi egemenlik alanının genişlediği kapalı bir çerçeve yaratır (Altuğ 31; Foucault, Hapishanenin Doğuşu 289, 293; Karabulut, Ütopyadan Distopyaya 145). Foucault'nun biyopolitika analizleriyle örtüşen bu süreç, hastalıkla mücadele gerekçesi altında yaşamın her alanına nüfuz eden bir denetim ağı inşa eder. Karantina bölgelerinin belirlenmesi, sokağa çıkma yasakları ve ulaşım kısıtlamaları gibi önlemler, bireylerin hem mekânsal hem de toplumsal hareketliliğini doğrudan sınırlandırır.

Adada alınan önlemler, kriz yönetimi adı altında başlatılan sürecin kısa sürede otoriter bir rejime ve nihayetinde diktatörlüğe evrildiğini gösterir. Bu durum, olağanüstü dönemlerde düzenin korunmasının ancak tüm yetkilerin tek bir liderin elinde toplanmasıyla mümkün olabileceği anlayışına dayanır (Hobbes 150). Yetkinin merkezileşmesi fikri, Schmitt'in istisna hâliyle bağlantılı olarak geliştirdiği diktatörlük tiplerinde somutlaşır. Schmitt, "temsîlî diktatör"ü mevcut yasayı koruyan; "egemen diktatör"ü ise yeni bir hukuk düzeni kuran yönetici olarak tanımlar. Temsilî diktatör, belirli bir görevle yetkilendirilmiş, asli iktidarın emrinde çalışan ve onun adına yetki kullanan bir memur gibidir. Schmitt, temsilî diktatörün amacının doğrudan hukuku ortadan kaldırmak değil; mevcut düzeni korumak için geçici olarak bir kenara koymak olduğunu vurgular. Bu tarz bir diktatör, görev süresince hangi araçları kullanacağı konusunda tam serbestiye sahiptir, herhangi bir danışma organına başvurmak zorunda değildir. Ancak temsilî diktatörün yasama yetkisi bulunmaz; yalnızca yürütme yetkisini kullanabilir. Dolayısıyla mevcut düzeni değiştiremez; yalnızca onu savunur (Collison 169; Karahöyük 198, 297).

Romanda temsilî diktatörlüğün en net yansıması, Vali Sami Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'na olan mutlak sadakatiyle ortaya çıkar. Valinin karantina kararlarını uygularken, tekke dezenfeksiyonlarını denetlerken ve salgın bahanesiyle muhalifleri bastırırken attığı her adım, yeni bir düzen inşa etmekten ziyade Osmanlı hukukunun ve idari yapısının sürekliliğini -dolayısıyla kendi konumunun devamını- güvence altına almayı hedefler. Sami Paşa, Schmitt'in tanımına uygun biçimde mevcut düzeni korumak için hukuku askıya alır. Örneğin suikast soruşturmasında yargı süreçlerini devre dışı bırakması, Schmitt'in araç seçiminde özgürlük vurgusunu somutlaştırır. Böylece romanda temsilî diktatörlük, merkezî iktidarın taşrada kriz yönetiminde aldığı somut bir

biçim hâline gelir.

Egemen diktatör ise Schmitt'in tanımında yeni bir anayasa oluşturmaya çalışan ve bunu halk adına gerçekleştiren bir figürdür. Ancak Schmitt, egemen diktatörlüğü demokratik bir kurum olarak görmekle birlikte onun yalnızca halkın kurucu gücünün devreye girdiği istisnai durumlarda mümkün olabileceğini vurgular. Demokratik bir anayasa belirli bir kişiye kalıcı egemenlik yetkisi veremez fakat bu durum, istisna hâline dair gerçek bir karar alınmasını imkânsız kılmaz. Aksine böyle bir kararda Schmitt'e göre halkın kurucu iradesi esas alınır (Vinx). Bu bağlamda Kolağası Kâmil'in Minger Cumhuriyeti'ni ilan etmesi, Schmitt'in egemen diktatörlük modeline doğrudan karşılık gelir. Osmanlı otoritesinin adada gücünü yitirmesi, Kâmil'in hem kendi liderliği hem de halkın desteğiyle ortaya çıkan güç boşluğunu doldurmasına imkân tanır. Mingerceyi resmî dil ilan etmesi, tarihyazımını yeniden kurgulaması, mahalle adlarını değiştirmesi ve ulusal semboller yaratması, yeni düzenin hukuki ve kültürel temellerini atma çabasının göstergesidir. Schmitt'in vurguladığı üzere egemen diktatör, kalıcı egemenlik yetkisini kendi çıkarı için değil; halk adına kullanır. Dolayısıyla Kâmil'in girişimleri bir yandan kurucu iktidarın halktan kaynaklandığı izlenimini pekiştirirken diğer yandan kalıcı bir devlet yapısının tesisine hizmet eder. Böylece roman, egemen diktatörlük kavramını kriz sonrası yeniden yapılanma sahneleri üzerinden görünür kılar.

Agamben (60-63) ise Schmitt'ten farklı olarak istisna hâlini diktatörlükten ayırır ve onu boşluk alanı ve yasadızlık bölgesi olarak tanımlar. Bu çerçevede romanda kullanılan "kanunsuzluk bölgeleri" ifadesi, Agamben'in tanımını somutlaştırır. Bu bölgelerde hırsızlık, yağma, kimsesiz çocuk çetelerinin faaliyetleri ve karantina ihlallerine aracılık eden gemiler dolaşır (Pamuk 375). Romanın bu yaklaşımı, Schmitt ile Agamben'in istisna hâli kavramlarının nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Böylece roman, istisna hâlinin toplumda otorite dengelerinin yeniden kurulduğu bir alan yarattığını ortaya koyar. Bu yönetim anlayışı, romanda en belirgin biçimde Ramiz'in yargılanma ve idam sürecinde görünür hâle gelir. Ramiz'in Bonkowski Paşa cinayetinde başka bir yerde olduğu bilinmesine rağmen bu durum dikkate alınmaz. Vali, Ramiz'in cinayeti işlediğine emindir ve amacının karantınayı engelleyip adayı Osmanlı'dan koparmak olduğuna inanır. Net bir delil olmamasına rağmen eski dosyalardan kanıt üretilir ve Tahkikat Heyeti'nin raporu beklenmeden idam kararı verilir (Pamuk 153). Bu durum, Schmitt'in olağanüstü durumu yasallaştırma girişimlerinin başarısızlığa mahkûm olduğu tespitini hatırlatır. Önemli olan, istisna konusunda karar verme yetkisine sahip kişinin veya kurumun varlığıdır çünkü bu yetki, hukukun askıya alınmasını meşrulaştırmak için yeterlidir (Vinx). Romanda Vali Sami Paşa'nın Tahkikat Heyeti raporu beklenmeden idam kararı vermesi, bu karar yetkisinin mutlaklığını ve hukuki denetimden tamamen muafiyetini gösterir. Bu süreç, Schmitt'in egemenlik tanımının romandaki somut karşılığıdır. Zira Vali Sami Paşa, hukukun

askıya alınacağı anı ve biçimini tek başına belirleyerek kendi otoritesini pekiştirir (Schmitt, Siyasi İlahiyat13). Burada dikkat çekici olan, hukukun askıya alınma sürecinin keyfî olmasıdır. Kriz, hukukun uygulanamayacağı bir gerekçe olarak öne sürülse de asıl amaç muhalif seslerin susturulmasıdır. Bu durum, istisna hâlinin olağanüstü durumları yönetmek için olduğu kadar siyasi rakipleri tasfiye etmek için de işlevsel bir araç olduğunu gösterir. Bu keyfiyet, istisna hâlinin en tehlikeli yönlerinden biridir: Kriz gerekçesi ortadan kalksa bile olağanüstü yetkiler elden bırakılmaz. Böylece iktidar, hukukun yeniden tesis edilmesini sürekli erteler.

Vali Sami Paşa'nın yaratmaya çalıştığı bu otorite artık iktidar ilişkisinden ziyade tek yönlü bir tahakküm biçimidir. Yönetim anlayışının sabit, kapalı ve değişime direnen bir hâl alması bu tür durumlarda artık iktidardan değil; tahakkümden söz edileceğini ortaya koyar. Nitekim Foucault, iktidarı yalnızca siyasi baskı aracı olarak değil; toplumsal ilişkilerin tümünü kapsayan bir ağ olarak tanımlar. Dolayısıyla iktidar yalnızca yasak koymaz; aileden eğitime, toplumsal yapıya ve bireyler arası ilişkilere kadar farklı biçimlerde işler (Foucault, Özne ve İktidar 21, 137, 140–141). Oysa romanda görülen düzen bu çok boyutlu işleyişten uzaklaşıp baskıcı ve tek yönlü bir niteliğe bürünmüştür. Romanın temel çatışmalarında belirleyici olan çoğu zaman salgının kendisi değil, siyasal iktidarın tercihleridir. Napolyon'un Goethe'ye söylediği "Siyaset kaderdir" sözünü hatırlatan biçimde karakterlerin kaderini belirleyen, iktidarın aldığı kararlar olur (Schmitt, Siyasal Kavramı 19). Ramiz, Vali Sami Paşa ve Eczacı Nikiforo'nun akıbetleri bu durumun açık örnekleridir. Damat Nuri'nin Hicaz'daki karantina teşkilatında işlerinin yarısının siyasi olduğunu söylemesi de siyasetin hayatın her alanına nüfuz ettiğini gösterir (Pamuk 81). Bu durum, istisna hâlinin merkezî bir kriz yönetim biçimi olmanın yanı sıra gündelik yaşamın her alanına sirayet eden bir otorite üretme biçimi olduğunu ortaya koyar. Salgınla ilgili önlemler, mahallelerin denetiminden bireylerin gündelik rutinlerine kadar uzanan bir gözetim mekanizması yaratır. Böylece bireyler yalnızca hukuki düzenlemelerle değil, sürekli denetim yoluyla da kontrol altına alınır.

İstisna hâli romanda yalnızca Vali Sami Paşa dönemine özgü değildir. Nimetullah Efendi ve Şeyh Hamdullah da yönetimi devraldığında Vali Sami Paşa ve Eczacı Nikiforo'yu idam ettirir. Agamben'in (11) uyardığı üzere istisna hâli, bir yönetim biçimine dönüşerek yeni rejimlerde de varlığını sürdürür. Romanda Yannis Kisannis'in *Gördüklerim* kitabındaki zulmün yeni idarede de devam ettiğine dair gözlemleri bu sürekliliği pekiştirir (Pamuk 362). Bu çerçevede *Veba Geceleri*, Agamben'in (103) istisna hâlinin iktidar yapısının merkezinde bulunduğu tespitini doğrular. Roman boyunca iktidarın öznelere değişse de istisna hâli, yönetim tekniği olarak süreklilik kazanır. Schmittçi düşüncede olduğu gibi kaotik durumlarda normların uygulanamazlığı gerekçe gösterilerek temel haklar bilinçli şekilde askıya alınır (Schmitt, Siyasi İlahiyat 20). Bu süreklilik, iktidar

değişimlerinde bile kurumsal hafızanın nasıl işlediğini gösterir. Yeni gelen yönetimler, eski yönetimin araçlarını miras alır ve yeniden kullanır. Böylece hukukun askıya alınması, olağanüstü hâlden ziyade yönetim pratiğinin sıradan bir parçasına dönüşür.

İstisna hâlinin etkileri, Minger tarihinin sonraki dönemlerinde de varlığını sürdürür. 1901 ile 1952 arasında Türk ve Rumların çalışma kamplarına gönderilmesi, 1980'lerde Mina Mingerli'nin yirmi bir yıl boyunca adaya girişinin yasaklanması gibi örnekler, farklı dönemlerde de hukukun askıya alındığını gösterir. Yönetimler değişse de işleyiş aynı kalır; istisna hâli, kalıcı bir yönetim tekniğine dönüşür. Bu süreklilik, iktidarın yalnızca olağanüstü koşullarda değil, normal zamanlarda da meşruiyetini olağanüstü yetkiler üzerinden tesis ettiğini gösterir. Böylece Minger Adası, farklı iktidarların birbirini takip ettiği fakat yönetim tekniklerinin değişmediği bir kapalı döngüye hapsolür. İktidar değişse de istisna hâli sona ermez; aksine her yeni iktidar için meşruiyet zemini hâline gelir. Her yeni yönetim, eski düzenin baskı araçlarını devralarak kendi otoritesini pekiştirir. Bu yetkilerin en görünür ve etkili biçimde devreye girdiği alan ise şiddet ve zor kullanımıdır. Bir sonraki bölümde istisna hâli koşullarında şiddetin siyasal düzenin sürdürülmesindeki rolü ve bu şiddetin hangi söylemler aracılığıyla meşrulaştırıldığı ele alınacaktır.

İstisna Hâlinde Şiddet ve Zor Kullanımı

İktidar ile şiddet arasındaki ilişki, siyasi düşünce tarihinin en temel tartışma alanlarından biridir. Halkın güvenliğini sağlamak amacıyla zor kullanma yetkisine sahip bir güç olarak tanımlanan iktidar anlayışı, şiddetin meşruiyetine teorik bir zemin sunar (İbn Haldun 349-350). Bu bakış açısı, zor kullanımının hem iktidarın sürekliliği hem de toplumsal düzenin korunması açısından zorunlu görüldüğünü ortaya koyar. Bu çerçevede Walter Benjamin'in geliştirdiği şiddet ayrımı, *Veba Geceleri*'ndeki güç kullanımını anlamak için açıklayıcı bir temel sunar.

Benjamin, şiddeti "mitik şiddet" ve "ilahi şiddet" olmak üzere iki biçimde ele alır. Mitik şiddet, belirli bir amaca ulaşmak için kullanılan araçsal bir güçtür ve kendi içinde "yasa koyucu şiddet" ile "yasa koruyucu şiddet" olarak ikiye ayrılır. Yasa koyucu şiddet, yeni bir hukuk düzeni inşa ederek mevcut düzenin sınırlarını değiştirir ve iktidarın çerçevesini yeniden çizer. Yasa koruyucu şiddet ise var olan hukuku sürdürmek, ihlallere karşı onu savunmak ve düzenin sürekliliğini sağlamak amacıyla işler. Bu iki şiddet türü birbirinden bağımsız değildir; aksine aynı iktidar döngüsünün tamamlayıcı evreleridir. Yasa koyucu şiddet, yeni bir düzen inşa ettiğinde bu düzenin devamlılığı için yasa koruyucu şiddetin devreye girmesi gerekir. Benzer şekilde yasa koruyucu şiddet de varlığını sürdürebilmek için zaman zaman yeni yasaların konulmasına yani yasa koyucu şiddetin işleyişine ihtiyaç duyar. Böylece biri diğerinin koşulunu oluşturur; her

ikisi de aynı döngünün farklı evrelerini temsil eder (Guzmán 50, 61).

Bu şiddet türlerinin temel özelliği, kendilerini haklı göstermek için dayandıkları gerekçelerin aslında kendi koydukları veya korudukları hukuk tarafından önceden belirlenmiş olmasıdır. Benjamin bu noktada araç olarak kullanılan şiddetin en olumlu durumda bile yasanın sorunlu doğasıyla bağlantılı olduğunu belirtir. Şiddet bir amaçla gerekçelendirildiğinde temelsizliğini açığa vurur; gerekçelendirilmediğinde ise tüm geçerliliğini yitirir. Bu yüzden yasa koyucu ve yasa koruyucu şiddetten oluşan mitik şiddetin yarattığı bu paradoksun karşısına Benjamin "ilahi şiddet" kavramını koyar. İlahi şiddet, araçsal değildir; amacı, hukuku tesis etmek ya da korumak değil, onu ortadan kaldırmaktır. Mitik şiddet, işleyişi gereği suçluluk duygusunu besler ve intikam döngüsünü sürdürür. Buna karşılık ilahi şiddet ise cezalandırma amacı gütmeyiz; yalnızca kefaretin gerçekleşmesine imkân tanır. Bu nedenle ilahi şiddet, hukukun dışında konumlanır; ancak hukukla ilgisiz değildir, onu yıkarak döngüyü kesintiye uğratar. Benjamin'in kavramsallaştırmasında bu iki şiddet türü, iktidarın meşruiyetini kurma, sürdürme ya da yıkma süreçlerinin temelini anlamak açısından önemlidir (Guzmán 51, 56).

Benjamin'in tanımladığı yasa koruyucu şiddet, romanda somut olarak devletin güvenlik ve düzeni koruma iddiasıyla uyguladığı baskı pratiklerinde görünür hâle gelir. Polis müdahalesi, mahkeme kararının zorla icrası ya da ordu tarafından iç düzenin sağlanması bu kapsamda değerlendirilir. Bu tür şiddet, yeni yasa üretmez; mevcut düzeni muhafaza eder (Benjamin, Şiddetin Eleştirisi 111). Yasa koruyucu şiddetin romanda görülen uygulamaları bu şiddetin halkın gündelik hayatını sürekli tehdit algısı altında tutan, böylece boyun eğmeyi içselleştiren bir araç hâline geldiğini gösterir. Özellikle Ramiz'in davası sırasında kullanılan baskıcı yöntemler, hukukun şeklen varlığını korurken özünde istisna hâlini kalıcılaştırır. Karantina önlemleri, sokaklarda devriye gezen askerler, halkın direncine rağmen zorla gerçekleştirilen dezenfeksiyon uygulamaları bu şiddetin en görünür örnekleridir. Anlatıcı "karantina neferleri" ifadesiyle bu durumu doğrudan fiziksel zor kullanımına dayanan bir iktidar pratiği olarak somutlaştırır (Pamuk 290). Başlangıçta halk sağlığını koruma amacıyla gerekçelendirilen bu uygulamalar, kısa sürede iktidarın otoritesini pekiştiren ve toplumsal düzeni sıkı bir denetim altına alan araçlara dönüşür. Tekke dezenfeksiyonu sırasında yaşanan çatışmalar, Bonkowski Paşa suikastının ardından Mazhar Efendi'ye işkence yetkisi verilmesi ve Doktor İlias'ın ölümünü izleyen sert sorgulamalar, hukukun istisna hâli içinde askıya alındığını ve şiddetin olağan bir yönetim aracına dönüştüğünü gösterir.

Yasa koruyucu şiddetin gündelik hayatı denetim altına alan uygulamalarının yanında, romanda Benjamin'in yasa koyucu şiddet olarak tanımladığı bir başka boyut da belirginleşir. Benjamin'e göre yasa koyma, iktidar yaratma anlamına gelir ve bu yönüyle şiddetin doğrudan tezahürüdür (Şiddetin Eleştirisi 107, 119).

Veba Geceleri'nde yasa koyucu şiddet, Kolağası Kâmil'in Minger Cumhuriyeti'ni kurma sürecinde izlediği stratejilerde görülür. Osmanlı yönetiminin adadan çekilmesiyle doğan otorite boşluğunda Kâmil, geçici bir düzeni sürdürmek yerine kendi kuracağı devletin siyasal ve kültürel temellerini atmaya yönelir. Bu süreçte Mingerceyi resmî dil ilan etmesi ve adanın tarihsel hafızasını dönüştürecek düzenlemeler yapması idari olduğu kadar simgesel düzeyde de yeni bir toplumsal düzen inşa etme çabasını yansıtır. Böylelikle askerî ve siyasal hamleler, kültürel müdahalelerle desteklenerek kalıcı bir iktidar yapısı oluşturulur. Bu durum, kurucu şiddetin sadece fiziksel zorla değil, aynı zamanda dil, tarih ve sembol gibi araçlar üzerinden de işlediğini; yeni bir düzenin meşruiyetinin bu unsurlar aracılığıyla pekiştirildiğini ortaya koyar.

Schmitt'e göre mutlak anlamda hukuk dışı, tamamen saf bir şiddet mümkün değildir. İstisna hâlinde şiddet, kendi dışlanması aracılığıyla hukukun içine dahil olur (Kaşbaş 413). Bu bağlamda romandaki askerî müdahaleler, görünürde sağlık tedbirleri olarak sunulsa da istisna hâlinde iktidarın meşruiyetini tahkim eden hukuki çerçevenin bir parçasına dönüşür. Vali Sami Paşa'nın kullandığı tehdit dili bu şiddetin iktidarın varlığını güç gösterisi ve korku yaratma üzerinden inşa ettiğini açıkça ortaya koyar. "Onu ve eli kanlı iki hempasını Vilayet Meydanı'nda sallandırınca herkes asıl kuvvetin kimde olduğunu anlayacak" sözleri, infazın cezalandırmayla birlikte yönetim otoritesinin açık bir ilanı olduğunu da gösterir (Pamuk 146). Bu noktada şiddet, iktidarın kendi varlığını görünür ve tartışmasız kılma stratejisinin bir parçasına dönüşür. Bu tür söylemler, fiziksel şiddeti simgesel bir şiddetle bütünleştirerek iktidarın yalnızca bedenler üzerinde değil, zihinler üzerinde de hâkimiyet kurmasını sağlar.

İstisna hâli koşullarının hâkim olduğu bu boşluk alanında şiddet, olağan bir yönetim aracına dönüşür. Vali Sami Paşa, askerlerin yalnızca silahlı nöbet tutacağını ve olası kargaşaya müdahale edeceğini söylese de bu esasında şiddetin meşrulaştırıcı dilinin tipik bir örneğidir. Ancak tekke dezenfeksiyonunda yaşanan çatışmalar, Bonkowski Paşa suikastının faillerini bulmak için Mazhar Efendi'ye işkence yetkisi verilmesi ve Doktor İlias'ın zehirlenmesinin ardından aşçı ile yamakların ağır sorgulamalardan geçirilmesi, şiddetin kontrolsüz biçimde devreye girerek normlaştığını gösterir. Bu normalleşme, halkın bir kısmında şiddeti kaçınılmaz bir yönetim unsuru olarak kabullenme eğilimi yaratır. Böylece istisna hâlinin sürekliliği toplumsal hafızaya da kazınır. Müdahale hakkını elinde bulunduran bu tarz şiddet, bir araç olarak işlev görür; salgını engellemek ise bu aracın meşruiyet zeminini oluşturur. İstisna hâlinde güvenlik gerekmesiyle getirilen önlemler, hızla egemenliğin tesis aracına dönüşür. *Veba Geceleri*'nde bu süreç, salgını engelleme iddiasıyla başlatılan uygulamaların kısa sürede siyasi tahakkümün ve güç gösterisinin zeminine dönüşmesiyle somutlaşır. Tekke dezenfeksiyonları sırasında çıkan çatışmalar, askerlerin hacılara ateş açtığı önceki salgın örneklerini tekrar eder. Nitekim şiddet, doğası gereği şiddeti

doğurur (Arendt 90).

Zamanla giderek daha distopik bir atmosfere bürünen romanda, Ramiz'in idamının onu sevenlerin sevgisini kaybettireceğini dile getiren Şeyh Hamdullah'a karşılık Vali Sami Paşa, asıl yararın kalpleri kazanmaktan ziyade korku yaratmakla sağlanabileceğini belirtir (Pamuk 360; Karabulut ve Karasu 24). Bu yaklaşım, Machiavelli'nin *Hükümdar*'da tartıştığı, bir yöneticinin sevilmesi mi yoksa korkulması mı gerektiği sorusunu hatırlatır. Machiavelli (64) her ikisinin bir arada bulunmasının ideal olduğunu ancak bu mümkün değilse korkulmanın daha iyi olduğunu; zira korkunun cezalandırılma kaygısıyla örüldüğünü belirtir. Benzer biçimde Hobbes (224) da *Leviathan*'da insanları yasalara uymaya yöneltten temel unsurun korku olduğunu vurgular. Romanda bu ilkenin karşılığı, halkın hem salgın hem de idam sahnelerinin yarattığı psikolojik baskı altında iktidara daha sıkı bağlanmasıdır. Bu bağlamda korku, güvenlik kurumlarının ve mevcut siyasal düzenin meşrulaştırılmasında işlevselleşir. Korku atmosferi, bireylerde korunma ve güvenlik ihtiyacını artırarak yerleşik otoriteye bağımlılığı güçlendirir ve güç kullanımını meşrulaştırır (Erdoğan 92).

İstisna hâlinde bu korku siyaseti ve şiddet döngüsü, iktidar el değiştirse de devam eder; "eski putlar, yerine yenileri dikilmek üzere yıkılmıştır" (Gruen 197). Romanın ilerleyen bölümlerinde Şeyh Hamdullah ve Nimetullah Efendi, Ramiz'in öcünü almak amacıyla yeniden idamlara başvurur. Vali Sami Paşa ile Eczacı Nikiforo'nun darağacına gönderilmesi, her infazın yeni bir iktidar formunu dayattığını gösterir (Benjamin, Şiddetin Eleştirisi 107). Pakize Sultan döneminde de karantina önlemleri askerler aracılığıyla uygulanır; kurallara uymayanlar, asker zoruyla "gönüllü" hâle getirilir (Pamuk 129). Bu durum esasında iktidarın zayıflığının bir göstergesidir çünkü güç kullanımı, halkın boyun eğişinin artık gönüllü olmadığı durumlarda ortaya çıkar (Verhaeghe 49). Kâmil'in ölümünden sonra Mazhar Efendi döneminde ise bu şiddet pratikleri, anlatıcının ifadesiyle "devlet terörü"ne dönüşür (Pamuk 423). Böylece roman, istisna hâlinin hukuki bir askıya alma durumuyla birlikte toplumsal yaşamın her alanına sızan kalıcı bir yönetim biçimi olarak nasıl işlediğini gözler önüne serer. Ancak şiddet tek başına yönetimin sürekliliğini garanti etmez. Bu şiddetin meşrulaştırılması, örtülmesi veya toplumsal rızaya dönüştürülmesi gerekir. Bir sonraki bölümde bu meşrulaştırma sürecinin romanda nasıl kurulduğu ve rıza üretiminin hangi stratejilerle sağlandığı ele alınacaktır.

Hegemonya ve Rıza Üretimi

Siyasal otorite, egemenliğini sürdürmek amacıyla zor kullanımını meşrulaştıracak toplumsal onay mekanizmalarını devreye sokmak zorundadır. Bu durum, iktidarın sürdürülebilirliğinin çıplak şiddetin ötesine geçerek rızaya dayalı hegemonya üretimiyle tamamlandığını gösterir. Romanın ilerleyen bölümlerinde görüldüğü üzere istisna hâlinin sunduğu olağanüstü yetkiler, askerî kontrolün

yanı sıra halkın onayını kazanacak sosyal, kültürel ve ekonomik düzenlemeler aracılığıyla pekiştirilir. Antonio Gramsci'nin "hegemonya" kavramı bu bağlamda *Veba Geceleri*'ndeki iktidar pratiklerini anlamlandırmada önemli bir çerçeve sunar. Hegemonya, egemen sınıfın yalnızca zor kullanarak değil, yönetilenlerin onayını alarak iktidarını sürdürebilme kapasitesidir (Çoban 34). Gramsci, devletin baskı zırhıyla korunan hegemonyaya dayandığını belirtir. Somut tarihsel yaşamda siyasal toplum ile sivil toplumun bir arada bulunduğunu vurgulayan Gramsci'ye göre siyasal toplum, zor ve tahakküm mekanizmalarını; sivil toplum ise rızaya dayalı hegemonya üretimini barındırır (Gramsci, 1. Cilt 192; Gramsci, 2. Cilt 201; Gramsci, 3. Cilt 217-218). Romanın kriz atmosferinde bu iki alanın birbirine nasıl eklemlendiği özellikle Kolağası Kâmil ve Şeyh Hamdullah dönemlerinde net biçimde gözlemlenir. Hegemonyada zorlama ortadan kalkmaz; arka plana itilerek görünmez kılınır ve rıza ile birleştiğinde daha güçlü bir tahakküm biçimine dönüşür (Dural 314-315). Devlet ile hegemonya arasında çatışma ortaya çıktığında bu denge bozulur ve kriz doğar (Gramsci, 4. Cilt 25).

Bu kuramsal çerçeve, romanda iktidarı devralan yöneticilerin uygulamalarında somut biçimde gözlemlenir. Şeyh Hamdullah ve Nimetullah Efendi, göreve geldiklerinde idam ve baskıyı öne çıkarırken ekmek dağıtımı gibi ekonomik tedbirlerle halk desteğini sağlamaya çalışır. Bu yalnızca insani bir yardım değil, rıza üretiminin en temel araçlarından biridir. Zira kriz dönemlerinde yapılan bu tür yardımlar, iktidarın "koruyucu baba" imajını güçlendirir. Bu durum, Gramsci'nin (2. Cilt 202) hegemonya üretiminde ekonomik temellerin önemine yaptığı vurgu ile örtüşmektedir. Ekmek dağıtımı, roman boyunca siyasal bağlılığı pekiştirmek amacıyla devreye giren bir politika olarak temsil edilir. Kolağası Kâmil ise Osmanlı'dan ayırarak Minger adını verdiği devleti ancak ortak bir değerler manzumesi üzerine inşa edebileceğinin bilincindedir. Siyasal özerkliğin kalıcı olabilmesi için ortak değerler alanının yaratılması ve bu doğrultuda kültürel üretimin gerçekleştirilmesi gerekir (Jusdanis 50-60). Hobbes'un işaret ettiği üzere yasayı belirleyen nihayetinde hakikat değil, otoritedir. Bu nedenle simgesel unvanlarla donatılmış egemenin sözleri, doğrudan yasanın sözleri hâline gelir (Schmitt, Siyasi İlahiyat 57; Zizek, Kırılğan Temas 275). Kâmil'in Mingerceyi resmî dil ilan etmesi, tarihin yeniden yazımını teşvik etmesi, mahalle adlarını değiştirmesi, millî marş ve bağımsızlık temalı şiirler yazdırması bu sürecin önemli adımlarıdır. Böylece siyasal egemenlik, kültürel ve sembolik düzenlemeler yoluyla da pekiştirilir (Schmitt, Roma Katolikliği 28). Bu tür düzenlemeler, Gramsci'nin sivil toplum alanında üretilen hegemonya araçları olarak tanımladığı kültürel iktidar biçimlerinin tipik örnekleridir.

Kolağası Kâmil'in çocukluk evinin müze hâline getirilmesi, Minger sözlük ve ansiklopedisinin hazırlanması, pul ve kâğıt paraların üzerine Kâmil ile Zeynep'in fotoğraflarının basılması gibi uygulamalar, ulusal kimlik inşasında sembolik araçların işlevini gösterir (Anderson 204; Bingöl ve Yılmaz 1826). Bu semboller,

Minger halkının gündelik hayatına sızarak her bakışta mevcut iktidarın varlığını hatırlatan görsel bir hegemonya ağı oluşturur. Bu anlatı, Minger milletini birleştiren çimento olarak sunulur; ona yönelik eleştiri ya da alay ise hapis cezasıyla sonuçlanır (Tarhan 988). Bu noktada hegemonya, rıza üretimi olduğu kadar muhalefetin görünürlüğüne azaltma stratejileriyle de işler.

Resmî tarihin, mevcut iktidarın meşruiyetini pekiştirecek şekilde yeniden kurgulanması ve yeni mitlerin oluşturulması, geçmişin şimdinin ihtiyaçlarına göre yeniden yazıldığını ortaya koyar. Nitekim şimdinin kuruluşu, gözlemcinin konumundan bağımsız değildir (Benjamin, Tarih Kavramı Üzerine 51; Jusdanis 257; Özmakas 15). Romanın bu yönü, hegemonya ile kolektif hafıza arasındaki sıkı ilişkiyi görünür kılar çünkü geçmişin hangi biçimde hatırlandığı, bugünkü otoritenin meşruiyetini doğrudan etkiler. Bu çerçevede roman, istisna hâlinde uygulanan çıplak şiddetin yanı sıra bu şiddeti meşrulaştıran kültürel hegemonya mekanizmalarını da görünür kılar. Mina Mingerli'nin anlatıcı konumu ise Gramsci'nin "organik aydın" kavramıyla örtüşerek hegemonik hafızanın inşasında aydınların rolünü açığa çıkarır. Gramsci (2. cilt 220), zor ile rızanın birlikte var olabilmesi için entelektüellerin bu süreci örgütleyen ve sürdüren aktörler olduğuna dikkat çeker. Mina'nın, roman boyunca hem olayları aktaran hem de yorumlayan konumu, okuyucuya tarih anlatısının yanı sıra hegemonya üretim sürecinin nasıl kayda geçirildiğini de sunar. Böylece roman; hukuk ile tarih, karar ile hakikat, zor ile rıza arasındaki geçişliliği hem siyasi hem de kültürel düzlemde temsil eden bir anlatıya dönüşür.

Bu bütüncül tablo, *Veba Geceleri*'nin bir salgın romanı olmanın ötesinde istisna hâlinin sunduğu yetkilerle şekillenen iktidar pratiklerinin ve bu pratikleri kalıcılaştıran kültürel hegemonya mekanizmalarının incelenebileceği bir alan olduğunu gösterir. Roman, hegemonya ile istisna hâlinin nasıl iç içe geçtiğini, olağanüstü koşulların kültürel araçlar aracılığıyla "olağan" hâle getirilişini adım adım sergiler. Böylece eser, kriz anlarının geçici görünen uygulamalarının, rıza üretimi ve hafıza politikalarıyla nasıl süreklilik kazandığını; hukuk, kültür ve iktidar arasındaki geçişli sınırların edebiyat aracılığıyla nasıl temsil edilebileceğini ortaya koyar.

Sonuç

Bu makalede *Veba Geceleri* romanı istisna hâli ve hegemonya kavramları çerçevesinde incelenerek kriz dönemlerinde siyasal iktidarın biçimlenme ve süreklilik mekanizmaları ortaya konmuştur. Romanda salgın teması salt tıbbi bir mesele olarak değil, hukukun askıya alınmasına ve zor kullanımının meşrulaştırılmasına imkân tanıyan bir zemin olarak kurgulanmıştır. Yöneticilerdeki olağanüstü yetkiler, geçici bir güvenlik tedbiri olmanın ötesinde iktidarın varlık koşullarını yeniden üreten bir yönetim biçimine dönüşür. Böylece eser, istisna hâlini süreklilik içinde ele alarak kriz anlarının geçici yönetim

araçları üretmediğini; aksine kalıcı iktidar pratiklerinin doğumuna sahne olduğunu gösterir. Bu bağlamda roman, veba salgınının yarattığı acil durum üzerinden tesis edilen ve sonraki dönemlere miras kalan yönetim anlayışının da hikâyesini anlatır.

Carl Schmitt'in "Egemen, olağanüstü hâle karar verendir" tespiti, romanda Vali Sami Paşa'nın salgın karşısında hangi tedbirlerin uygulanacağına tek başına karar verme yetkisinde somut bir karşılık bulur. Karantina, infaz, askerî müdahale ve kamusal alanın düzenlenmesi gibi uygulamaların hayata geçirilmesinde son sözün ona ait olması, Schmitt'in işaret ettiği egemenlik biçiminin temsiline dönüşür. Bu karar yetkisi, yasal bir pozisyonun gereği olmaktan öte istisna hâli koşullarında tüm yetkilerin tek elde toplanmasının sonucudur. Giorgio Agamben'in vurguladığı gibi istisna hâli burada geçici bir tedbir olmaktan çıkarak yönetim biçimine dönüşür. Zira bu durum yalnızca Sami Paşa dönemiyle sınırlı kalmaz; Şeyh Hamdullah, Nimetullah Efendi, Pakize Sultan ve Mazhar Efendi'nin iktidar dönemlerinde de farklı gerekçelerle benzer olağanüstü yetkiler devreye sokulur. Bu tekrar eden uygulamalar, istisna hâlinin romanda istisna olmaktan çıkıp norm hâline dönüştüğünü gösterir. Yönetim değiştiğinde söylemler ve gerekçeler farklılaşsa da kriz anlarını fırsata çevirerek hukuku askıya alan bu mantık varlığını sürdürür.

Romanda istisna hâlinin uygulanmasındaki en etkili araçlardan biri şiddettir. Olağanüstü koşullar, mevcut düzenin devamı veya yeni bir düzenin inşası için zor kullanımını meşrulaştırır. Walter Benjamin'in istisna hâlini şiddetle birlikte ele alan yaklaşımı, romanda iki farklı düzlemde görünür hâle gelir. İlk olarak Vali Sami Paşa'nın uygulamaları, Benjamin'in "yasa koruyucu şiddet" tanımıyla örtüşür. Tekke dezenfeksiyonlarında yaşanan çatışmalar, suikast soruşturmalarında işkence yetkisi verilmesi ve siyasi infazlar, mevcut düzenin korunması amacıyla devreye giren bu şiddet biçiminin örnekleridir. Burada amaç, yeni bir düzen yaratmak değil; istisna hâli koşullarında mevcut otoriteyi ayakta tutmaktır. Bunun yanı sıra Kolağası Kâmil'in Minger Cumhuriyeti'ni kurarken dil, tarih ve semboller üzerinden yürüttüğü dönüşüm, Benjamin'in "yasa koyucu şiddet" kavramıyla ilişkilendirilir. Osmanlı otoritesinin çekilmesiyle oluşan boşlukta yeni devletin temelleri atılırken bu sembolik anlamdaki şiddet, kültürel ve simgesel düzenlemelerle desteklenir. Mingerceyi resmî dil ilan etmek, tarihyazımını değiştirmek ve ulusal semboller oluşturmak gibi adımlar, yeni siyasal düzenin meşruiyetini pekiştirir ve kurucu anı kalıcı kılar.

Siyasal iktidarın sürekliliği salt şiddetle güvence altına alınamayacağı için iktidar, toplumsal rızayı üretecek mekanizmaları da devreye sokmak zorundadır. Antonio Gramsci'nin hegemonya kuramı, romanın bu yönünü anlamak açısından temel bir çerçeve sunar. Şeyh Hamdullah'ın ekonomik dağıtım politikaları, Kâmil'in Mingerceyi resmî dil ilan etmesi, tarih kurgusunu değiştirmesi, mahalle adlarını yenilemesi ve ulusal semboller üretmesi; tüm bu adımlar, zoru perdeleyen ve

toplumsal onayı örgütleyen rıza mekanizmalarının parçasıdır. Bu süreçte iktidar, halkın onayını alacak bir değerler dizgesi yaratır; ancak bu rıza, arka planda her an devreye girebilecek şiddet tehdidiyle desteklenir. Böylece Gramsci'nin işaret ettiği, siyasal toplumun zor aygıtları ile sivil toplumun rıza üretimi iç içe geçerek güçlendirilmiş bir hegemonya ortaya çıkar. Dolayısıyla romanın bütününe bakıldığında kriz anlarının hukuku askıya alarak şiddeti meşrulaştırdığı, bu şiddetin ise kültürel ve sembolik düzenlemelerle kalıcı kılındığı görülür. İktidar değişse bile hem çıplak güç kullanımı hem de rıza üretimi devam etmiş olur. Böylece *Veba Geceleri* romanı, istisna hâlinin bir kriz yönetimi tekniği olmaktan çok, egemenliğin yeniden üretildiği bir alan olduğunu; hegemonya süreçlerinin bu alanın ayrılmaz bir parçası olarak işlediğini gösterir. Bu sayede roman, siyasal iktidarın kriz anlarında hukuk, şiddet ve rıza arasındaki geçirgen sınırlarını açığa çıkararak siyasal kuramın en tartışmalı kavramlarını görünür kılar.

KAYNAKÇA

- Agamben, Giorgio. *İstisna Hâli*. Çeviren Kemal Atakay, Otonom Yayıncılık, 2006.
- Altuğ, Fatih. "Veba Geceleri'nde Mesafeler, Topluluk ve Bağışıklık." *Kitap-lık*, s. 215, 2021, ss. 28-32.
- Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. Çeviren İskender Savaşır, Metis Yayınları, 2023.
- Arendt, Hannah. *Şiddet Üzerine*. Çeviren Bülent Peker, İletişim Yayınları, 1997.
- Benjamin, Walter. "Şiddetin Eleştirisi." *Fikir Mimarları-4: Benjamin*, Hazırlayan ve çeviren Besim F. Dellaloğlu, Say Yayınları, 2005, ss. 101-124.
- Benjamin, Walter, "Tarih Kavramı Üzerine." *Son Bakışta Aşk: Walter Benjamin'den Seçme Yazılar*, Hazırlayan ve çeviren Nurdan Gürbilek, Metis Yayınları, 2018, ss. 43-54.
- Bingöl, Ulaş ve Enser Yılmaz. "Tarihin Kurgusu versus Kurgunun Tarihi: Veba Geceleri." *Turkish Studies-Language*, c. 16, s. 3, 2021, ss. 1811-1830. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.52012>.
- Cengiz, Kurtuluş ve Özgür Emrah Gürel. "Orhan Pamuk'un Veba Geceleri'nde Modernliğin Felsefi Söylemi: Büyüsü Bozulan Bir Dünyada Öznellik, İletişim ve Doğu-Batı Sorunu." *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 10, s. 1, 2023, ss. 25-49.
- Collison, Luke, "From the Commissary Dictator to the Katechon: Continuity in Carl Schmitt's Theory of Intermediate Authority." *Political Theology*, vol. 24, no. 2, 2021, pp. 164–182. <https://doi.org/10.1080/1462317X.2021.1970090>.
- Çoban, Savaş. *Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2011.
- Dede, Kadir ve Bayram Koca. "Orhan Pamuk'un Veba Geceleri ve Kurgudaki Kurgu Olarak Millet." *Mukaddime*, c. 13, s. 2, 2022, ss. 516-540. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.1160027>.
- Dural, A. Baran. "Antonio Gramsci ve Hegemonya." *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 11, s. 39, 2012, ss. 309-321.
- Eldem, Edhem. "Tarih Bir Adaya Sığar mı?" *Kitap-lık*, s. 215, 2021, ss. 19-27.
- Erdoğan, Emre. "Terör ve Korkunun El Ele Ördüğü Duvarlar Arasında Günümüz Sisifosu'nun Çaresizliği." *Siyasetteki Gölge: Korku*, Editörler Pınar Uyan Semerci ve Emre Erdoğan, İthaki Yayınları, 2019, ss. 75-109.
- Foucault, Michel, *Hapishanenin Doğuşu*. Çeviren Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, 2019.
- Foucault, Michel. *Özne ve İktidar*. Çeviren Işık Ergüden ve Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, 2019.

- Güngör, Bilgin. "Veba Geceleri: Bir Alegorik Kurgu, İki Büyük Siyasi Figür." *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, c. 1, s. 1, 2021, ss. 18-35. <https://doi.org/10.29228/yazitdergisi.51323>.
- Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri: 1. Cilt*. Çeviren Ekrem Ekici, Kalkedon Yayınları, 2011
- Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri: 2. Cilt*. Çeviren Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, 2012.
- Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri: 3. Cilt*. Çeviren Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, 2012.
- Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri: 4. Cilt*. Çeviren Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, 2014.
- Gruen, Arno. *İhanete Uğrayan Sevgi*. Çeviren İlknur İgan, Totem Yayıncılık, 2024.
- Guzmán, Luis. "Benjamin's Divine Violence: Unjustifiable Justice." *CR: The New Centennial Review*, vol. 14, no. 2, 2014, pp. 49-64.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan*. Çeviren Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Irmak, Erkan. "Minger'in Taht Oyunları." *Kitap-lık*, s. 215, 2021, ss. 33-39.
- İbn Haldun, *Mukaddime 1*. Hazırlayan Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, 2007.
- Jusdanis, Gregory. *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Milli Edebiyatın İcat Edilişi*. Çeviren Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, 2022.
- Karabulut, Mustafa ve Ferhat Karasu. "Orhan Pamuk'un Veba Geceleri Romanında Ölüm Kaygısı." *International Journal of Filologia*, c. 5, s. 7, 2022, ss. 17-26. <https://doi.org/10.51540/ijof.1081881>.
- Karabulut, Mustafa. "Orhan Pamuk'un Veba Geceleri Romanında Ütopyadan Distopyaya." *Littera Turca*, c. 9, s. 1, 2023, ss. 139-148. <https://doi.org/10.20322/littera.1203787>.
- Karahöyük, Mustafa. *Parlamenter Demokrasi ve Liderlik: Max Weber ve Carl Schmitt Üzerinden Bir Tartışma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2019.
- Kaşbaş, Hakan. "İstisna Hali." *Mukaddime*, c. 7, s. 2, 2016, ss. 410-414.
- Kesova, Erke. "Salgına Üstkurmaca Bakış: Veba Geceleri." *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, s. 37, 2021, ss. 345-351. <https://doi.org/10.17829/turcom.935034>.
- Machiavelli, Niccolo. *Hükümdar*. Çeviren Necdet Adabağ, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Özmkas, Utku. *Biyopolitika: İktidar ve Direniş: Foucault, Agamben, Hardt-Negri*. İletişim Yayınları, 2021.

Pamuk, Orhan. *Veba Geceleri*. Yapı Kredi Yayınları, 2021.

Parla, Jale. "Veba Geceleri: Görsel Bir Modern Epik." *Kitap-lık*, s. 215, ss. 5-18, 2021.

Rokem, Freddie. "A Real State of Exception": Walter Benjamin and the Paradox of Theatrical Representation." *The Palgrave Handbook of Theatre and Migration*, Editors Yana Meerzon and S. E. Wilmer, Palgrave Macmillan, 2023, pp. 43-54. https://doi.org/10.1007/978-3-031-20196-7_3.

Schmitt, Carl. *Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*. Çeviren A. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, 2016

Schmitt, Carl. *Roma Katolikliği ve Politik Formu*. Çeviren A. Emre Zeybekoğlu, Vakıfbank Kültür Yayınları, 2021.

Schmitt, Carl. *Siyasal Kavramı*. Çeviren Ece Göztepe, Metis Yayınları, 2021.

Tarhan, Belgin. "Siyasi Bir Roman Olarak Veba Geceleri: Ulus İnşası ve Ulusal Tarih Yazımı." *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 62, s. 2, 2022, ss. 977-996. <https://doi.org/10.33171/dtcjournal.2022.62.2.5>.

Verhaeghe, Paul. *Huzursuzluk*. Çeviren Damla Atamer, Axis Yayınları, 2024.

Vinx, Lars. "Carl Schmitt." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Editors Edward N. Zalta and Uri Nodelman, 2025, <https://plato.stanford.edu/entries/schmitt/>.

Yılmaz, Enser. "Veba Geceleri Romanında Anlatıcının Kurgusal İşlevleri." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 28, 2022, ss. 177-197. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1132534>.

Zizek, Slavoj. *Kırılğan Temas*. Çeviren Tuncay Birkan, Metis Yayınları, 2018.